

«EL LLIBRE DE LES LLOANCES» ESTUDI REDACCIONAL DEL SALTERI

per Ramon RIBERA-MARINÉ

I. INTRODUCCIÓ

La manera d'abordar els salms, sigui d'entendre'ls intel·lectualment, sigui de pregar-los, ha estat diversa al llarg de la història. En els antics comentaris es van interpretant els versets l'un rere l'altre, com si els poemes no fossin altra cosa que un aplec inorgànic de sentències. Encara avui hi ha autors que davant alguns poemes, sobretot els alefàtics¹, parlen de salms sense argument especial, o de salms amb sentències inconnexes o inarticulades². No constitueixen un discurs. Són una simple juxtaposició de frases.

Des de fa més de cent cinquanta anys, els exegetes s'han esforçat a comprendre els diversos salms com a unitats. No interessa solament d'escatir el sentit d'un verset isolat, més o menys difícil, sinó sobretot d'abastar el sentit global del poema.

Actualment, sintetitzant i simplificant molt el panorama exegetíc, hi ha dues grans línies d'investigació dels salms. Com a primer mètode, per l'antigor s'ha d'esmentar l'anomenada *història de les formes*:³ els poemes apareixen articulats amb elements força estables segons el gènere literari, que permet de dibuixar la seva situació vital; seguint aquests criteris, els

1. Sl 9-10.25.34.37.111.112.119 i 145; Lam 1-4; Prov 31,10-31.

2. P. ex., H. GUNKEL, *Die Psalmen* (HkAT II/2), Göttingen 1926, p. 106: «Der Psalm [25], alphabetisch geordnet, hat ebendadurch "etwas Unfreies" (Kittel^{3,4}) und entbehrt einer deutlichen Gliederung.» En l'opinió és seguit, per bé que amb més moderació, per H.-J. KRAUS, *Psalmen* (BK 15), Neukirchen ²1961, p. 209: «Wiederholungen sind nicht selten. Und eine deutliche Gliederung ist nicht festzustellen.»

3. L'introducció de la investigació *formal* en el món bíblic fou H. GUNKEL (1862-1932). Pel que fa als salms, és de destacar el seu article programàtic: *Die Psalmen*, dins *Reden und Aufsätze* (Göttingen 1913), pp. 92-123, (= *Zur neueren Psalmenforschung* (ed. P. H. A. Neumann) (WegFor 192), Darmstadt 1976, pp. 19-54, i l'obra pòstuma, acabada pel seu deixeble J. Begrich, seguint els seus esquemes, *Introducción a los Salmos* (Clásicos de la Ciencia Bíblica 1), València 1983, l'original de la qual és del 1933. Gunkel ha representat un tombant per a l'exegesi dels salms. Fins molts dels seus detractors, d'alguna manera en depenen.

salms es relacionen taxonòmicament. Una altra aproximació és la *retòrica*⁴: cada composició és un conjunt literari clos, estructurat per la convergència dels diferents recursos estilístics.

Al costat d'aquests dos mètodes majoritaris se'n podria proposar encara un altre, on la unitat no fos *un* salm, sinó el conjunt del Salteri. Aquesta aproximació estaria en la línia del mètode de la *història de les redaccions*⁵. Tota obra bíblica, encara que formada per material heterogeni i sovint en un lapse de temps llarg, no és un conjunt incoherent de fragments, sinó que té, en principi, una estructura i un contingut global més o menys volgut. El redactor o redactors apleguen material tradicional, però a més l'ordenen, col·locant perícopes en posició privilegiada, subratllen paraules amb incisos i efectes literaris especials, suprimeixen altres textos, quan els creuen poc interessants per als seus propòsits: fan una obra amb personalitat pròpia.

El Salteri és un conjunt d'uns cent cinquanta poemes⁶. A Jerusalem, lloc on es va realitzar l'antologia probablement entre els segles V i III aC.⁷, es

4. Com l'anterior, també aquest mètode passà a la investigació bíblica després de llarga història en el terreny de la literatura. L. ALONSO-SCHÖKEL, *Estudios de poética hebrea*, Barcelona 1963, n'ha estat un dels peoners. Sobre els salms, el primer a publicar un treball en aquesta perspectiva fou L. KRINETZKI, *Zur Poetik und Exegese von Ps 48*, dins *BZ* 4 (1960) 70-97. Cal destacar d'ALONSO-SCHÖKEL, *Treinta salmos: poesía y oración* (Estudios del AT 2), Madrid 1981. En un vessant més estructuralista, cal assenyalar J.-N. ALETTI — J. TRUBLET, *Approche poétique et théologique des Psaumes. Analyses et Méthodes* (Initiations), Paris 1983.

5. El sistema neix, a diferència dels anteriors, en l'estudi del Nou Testament, de redacció menys complexa que l'Antic. Els iniciadors són H. CONZELMANN, *El centro del tiempo. Estudio de la teología de Lucas* (Actualidad Bíblica 34), Madrid 1974, l'original és del 1954, i W. MARXSEN, *El evangelista Marcos. Estudio sobre la historia de la redacción del evangelio* (Biblioteca de Estudios Bíblicos 33), Salamanca 1981, publicat en alemany l'any 1956. El títol del capítol XIV de l'obra de J. BECKER, *Wege der Psalmenexegese* (SBS 78), Stuttgart 1975, pp. 112-119, «Zur Redaktionsgeschichte des Psalters» induiria a pensar que és un camp molt treballat. De la lectura de les pàgines es treu, però, la impressió inversa: no s'ha abordat el significat redaccional de l'obra en si. Ha cridat l'atenció sobre el valor «canònic» de l'Escriptura (el nom no sembla pas el més encertat), en concret de l'Antic Testament, repetidament B. S. CHILDS, p. ex. en l'article: *The Exegetical Significance of Canon for the Study of the Old Testament*, dins *Congress Volume. Göttingen 1977* (VTSup 29), Leiden 1978, pp. 66-80.

6. El nombre de «cent cinquanta» és un nombre artificios, creació dels traductors grecs segons sant HILARI, *Super Psalmos* II 3 (CSEL 22), Viena 1891, pp. 39-40. Hi ha salms dividits per dos (p. ex., Sl 9-10; 42-43). D'altres en la mal anomenada numeració «hebrea», pròpia de la majoria de bíblies, semblen dobles (així Sl 116,1-9 + 10-19; 147,1-11 + 12-20 són entesos tots dos com a poemes dobles per la tradició grega). Hi ha encara repeticions (p. ex., Sl 14 = 53; 70 = 40,14-18; 107 = 60,8-14 + 57,8-10). Per què això? El sistema de comptar, per altra banda, és menys unànime del que sembla. Un estudi de les diferents numeracions, si fos possible, seria ben interessant.

7. La data és volgardament vaga. A la fi del segle II aC. 1Ma 7,17 cita com a canònic Sl 79,2-3. Poc abans, el pròleg del siràcida parla de la Bíblia tripartida: Llei, Profetes i altres Escrits. Encara la traducció grega deu ésser d'aquesta època i ja representa un estadi teològicament força més evolucionat de la tradició com ho palesen les variants, moltes de les quals almenys no són certament «errors». És de la mateixa opinió H. GESE, *Die Büchereinteilung des Psalters*, dins *Vom Sinai zum Zion. Alttestamentliche Beiträge zur biblischen Theologie*

devien conèixer moltes col·leccions de salms tradicionals⁸. Els antòlegs, en els diversos estadis de la composició del llibre, amb criteris determinats, les acceptaven o les refusaven, hi establien un ordre, que no podia ser degut purament a l'atzar. Suposant, doncs, una seqüència intel·ligent en l'antologia del Salteri, cal preguntar-se pels criteris que l'estructuren, ja sigui en el seu darrer estadi o en els estadis intermedis anteriors. Només així es comprendrà el valor literari (i teològic) del conjunt, valor que pot no correspondre amb el que tenen els poemes desvinculats del seu context.

En concret, com es va construir el Salteri? Els primers editors durant diverses generacions van anar aplegant diferents col·leccions de poemes atribuïts o referits a personatges famosos: David, Corè, Asaf, o altres textos reunits per temes o estils literaris com són els anomenats «salmes graduals» o els de «YHWH-Rei»⁹. Els editors eren molt respectuosos envers la tradició prèvia. No la variaven fàcilment. La seva mà, això no obstant, s'hi feia sentir. En primer lloc, realitzen petits canvis consonàntics o curts afegits («relectures»), que sovint trenquen el ritme del poema, i arriben així fins a canviar-ne el sentit primigeni. També s'intervé en la macroestructura de l'obra, subratllant idees dominants en els poemes que fan de pròleg i d'epíleg, o que estan al bell mig, de les diverses col·leccions.

Un tema fonamental que plasma aquesta segona intervenció redaccional és la relectura sapiencial¹⁰ i la qüestió del valor dels salms reials¹¹. Aquests temes, per bé que són els més importants, no són, però, els únics. La lloan-

(BeiEvT 64), München 1974, pp. 165-166. Segons ell, i amb tota raó, la divisió pentàmera del Salteri seria, però, posterior. Més difícil és delimitar el naixement de l'antologia. En quin moment mereix el nom de Salteri? Sigui com sigui, entrat ja el segle V aC. sembla que moltes de les sèries que després constituïran el llibre ja es troben en un estat força elaborat. Job, per exemple, entra en polèmica tàcita amb la teologia de molts salms, cosa que denota que havia d'ésser ja una obra amb un cert cos.

8. Fora del Salteri hi ha l'aplec de les «Lamentacions», amb cinc poemes, que constitueixen un llibre bíblic independent.

9. Els títols dels salms contenen material molt divers, però sempre s'ha de tenir en compte, encara que no diguin «la veritat» literalment parlant. Com a hipòtesi de treball del present estudi es considera que una sèrie seguida de salms amb el mateix nom d'«autor», de «gènere literari» o d'«anotació musical, encara que no se'n conegui el significat, és signe indicador de «col·lecció» prèvia. És diferent quan es tracta d'anotacions soltes, o dels desenvolupaments historicitzadors (Sl 3.7.18.34.51.52.54.56.57.59.60.63.142): en aquest cas, i només en aquest cas, cal parlar d'elaboracions midràixiques. Un punt de partida semblant, per bé que independent, són els treballs de J. ENCISO, *Los títulos de los Salmos y la historia de la formación del Salterio*, dins *EstBib* 13 (1954) 135-166, i *¿Cómo se formó la primera parte del libro de los Salmos?*, dins *Biblica* 44 (1963) 129-158.

10. J. REINDL, *Weisheitliche Bearbeitung von Psalmen. Ein Beitrag zum Verständnis der Sammlung des Psalters*, dins *Congress Volume. Vienna 1980* (VTSup 32), Leiden 1981, pp. 331-356.

11. La posició de la majoria dels anomenats salms reials (Sl 2.18.72.89.101.110.144) en el si de les col·leccions, tal com s'entenen ací estan sempre en punts clau de les diferents sèries. A això cal afegir-hi el fet que a l'època de l'elaboració del Salteri a Judà no hi havia monarca. La temàtica, però, portaria a nous problemes que excedeixen de molt el marc d'aquestes breus pàgines. Aquesta fou tractada en una comunicació en el III Congrés Litúrgic de Montserrat, publicada a *Oración de las Horas* 22 (1991) 6-9.

ça és un altre element constitutiu del Salteri en el seu procés redaccional. No és en va que en hebreu el Salteri s'anomena simplement *seper t^ehillim*, **llibre de les lloances**. Alguns exemples ho poden il·lustrar a bastament.

II. LA LLOANÇA: UNA CLAU DE LECTURA DEL LLIBRE DELS SALMS

Una lectura retrospectiva del Salteri servirà per a comprovar la funció redaccional del tema de la **lloança** en el llibre.

El darrer poema del Salteri, el Salm 150 és un gran cant de lloança. S'hi troba deu cops l'imperatiu del verb **lloar**¹², i encara una onzena vegada en darrera posició com a optatiu: que lloï (v. 6). Acompanyant aquest únic verb, hi ha set instruments (vv. 3-4), els «címbals» són el vuitè i el novè (v. 5), i només al final apareix el subjecte «tota cosa» animada (v. 6). El lloc on es lloa és el santuari de la terra i del cel (= el «baluard del firmament») (v. 1). El motiu és vague: unes «gestes», la «seva grandesa» poc específica (v. 2). El Salm 150 és, doncs, un deversall de lloança amb un deversall d'instruments que apunta a v. 6, la benedicció de «tot el que respira», no sols Israel o els homes sinó tot ésser vivent¹³, a YHWH-Déu, primera i última paraula del poema. El verset reprén i universalitza encara més Sl 145,21. Ambdues conclusions formen una «inclusió» major. La repetició temàtica (Sl 145,21 = 150,6) subratlla que els Salms 146-150, encapçalats per un **Al·leluia**, són una sèrie coherent de poemes¹⁴.

A mig camí entre els Salms 146 i 150 hi ha el Sl 148, també amb deu vegades el verb **lloar**¹⁵. La lloança escau tant als astres (v. 3) com als pobles (v. 11), però és la nació del salmista (v. 14), la gent «que li és propera», que li deu d'una manera especial.

En el Sl 146 es presenta ja la veritable natura del poble-que-lloa. Són presos, cecs, «ensopegadors»¹⁶, justos, forasters, viudes, orfes (vv. 7-9), també set atributs. Els epítets descriuen el poble exiliat. Déu és, però, el rei dels pobres, i per sempre (v. 10)¹⁷. El poema següent, Sl 147, dibuixa

12. Vv.1.1.2.2.3.3.4.4.5.5. No s'ha de comptar l'*Ha-l^elû-yâh* que serveix de títol (v. 1) i el que fa de conclusió del poema (v. 6).

13. Cal observar que en el món hebreu antic, coses que actualment es tenen per inanimades eren considerades éssers vius: p. ex., les estrelles (cf. Sl 148,3; Job 38,7), els arbres (cf. Sl 96,12; 148,9)... Sl 148,2-4.7-12 en dóna una llista gairebé exhaustiva. No es tracta de propopeies. Aquesta és també l'opinió de J. PEDERSEN, *Israel. Its Life and Culture*, London — Copenhagen 1954, I-II, p. 155.

14. Així també G. H. WILSON, *The Editing of the Hebrew Psalter* (SBLDis 76), Chico 1984, pp. 193-194: «I have no doubt that this grouping functions as an answer to the exhortation of David in Ps 145,21», arranjament significatiu per a la comprensió del Salteri.

15. Vv.1.1.2.2.3.3.4.5.7.13, una onzena vegada surt l'arrel nominalment: v. 14. Tampoc cal comptar l'*Hal^elû-yâh* del títol (v. 1) ni el de la conclusió (v. 14).

16. Es tracta també d'una al·lusió al Sl 145 (v. 14), allí en paral·lel amb «els qui cauen» (*hannop^elîm*). En 2Re 25,11 (= Jer 52,15) aquests són clarament un grup entre els exiliats.

17. El verset és també un eco del Sl 145 (v. 13). Com el Sl 150, el Sl 146 té alguns punts

en el concret el significat de la reialesa divina: és el reconstructor de Jerusalem (v. 2), el metge dels jerosolimitans, els «cors desfets» (v. 3), mentre destrossa els impius (v. 6; 146,9; cf. 1,6b). Finalment, en el SI 149, YHWH apareix de nou explícitament com a Rei de Sió (v. 2). El seu poble, humil (v. 4; 147,6), el lloa tot acomplint la seva justícia (vv. 6-9), anunciada ja en el SI 2,9.12. En realitzar-se aquesta admirable obra divina es podrà cantar el càntic nou (SI 149,1), el darrer càntic, el definitiu, vaticinat en Is 42,10.

La sèrie dels Salms 146-150 és ben homogènia¹⁸. El tema prevalent és la lloança. Com a apèndix general del llibre, és la darrera clau interpretativa del Salteri, ja que, com tota conclusió dóna el to definitiu d'una obra.

Essent els Salms 146-150 un bloc conclusiu i independent, cal suposar que el Salteri pròpiament s'acaba amb el SI 145¹⁹. El títol és eloqüent: es tracta d'una *ḥillāh*, d'un «himne»²⁰. El darrer verset (v. 21), al qual ja hem al·ludit, és el cim del salm, que forma «inclusió» amb l'inici del poema (vv. 1-3): «tota carn», sense cap mena de límits (v. 9), ha de beneir el Rei celestial²¹ amb una lloança que es perpetua en cada generació (v. 4), ja que YHWH és amor (v. 8: fórmula de la «misericòrdia divina»). En la segona part del poema s'esmenta crípticament Israel²² com el poble pobre alimentat per Déu (vv. 14-16). La condició per a la salvació, però, és invocar-lo. La divisió de la humanitat passa pel culte. Tots els qui invoquen Déu «de veritat» (v. 18), sense distincions seran salvats (v. 19).

El SI 145 no sols és la conclusió d'un estadi del Salteri. Tanca, a més, una col·lecció «davídica» (SI 138-145)²³, encara que fou afegit a aquesta posteriorment per raons de macroestructura de l'obra. El grup acaba pròpiament amb el SI 144, un poema reial. Malgrat que, seguint la seva tònica, té un fort caràcter de súplica (vv. 5-8; 9-11), el seu començament, «Beneït sigui el Senyor» (v. 1), li dóna una clara tonalitat laudativa. Acció de gràcies i súplica es troben igualment en el primer poema de la sèrie (SI 138): tot és lloança, excepte el v. 8, el darrer.

de contacte amb el SI 145, notats ja per Fr. DELITZSCH, *Die Psalmen*, Leipzig ⁵1984, p. 817. Això, però, no per força significa que siguin d'un mateix autor, sinó que pot explicar-se també com un desenvolupament redaccional.

18. Aquí, com al llarg d'aquestes pàgines, només es mostren les relacions entre els salms en funció amb la lloança. Per a una relació de SI 146-150 en un context més ampli, cf. J. S. KSELMAN, *Psalm 146 in its Context*, dins *CBQ* 50 (1988) 596-599.

19. Per a WILSON, *The Editing* 225, el SI 145 és el clímax del «cinquè llibre» del Salteri, format, seguint el text hebreu, dels SI 107-145 + 146-150.

20. La paraula com a títol no es repeteix enlloc més del Salteri.

21. El v. 1 es refereix alhora als vv. 11-13, que són, estructuralment parlant, el nucli del poema, on apareix quatre cops el Regne diví.

22. Encara que el v. 15b sembla que repregui SI 104,27, la diferència de contingut entre els dos textos és notable: Déu alimenta respectivament persones i animals. Pel que fa al fons, el paral·lelisme del SI 145 assenyala més aviat la narració del do del manna (Ex 16,15).

23. S'entén com a «col·lecció davídica» els salms que de forma seriada o quasi seriada esmenten el rei en el títol. Això no pressuposa, naturalment, cap mena d'autoria. És una dada purament literària.

Abans que els Salms 138 i 144 fessin respectivament de pròleg i epíleg al grup, la funció de prefaci corresponia al Sl 139, una altra súplica (vv. 19-20.23-24), en la qual apunten, però, incisos hímnics (vv. 14.17). En contrast patent amb aquests, hi ha el nucli primitiu del grup, Sl 140-141.142-143, en què l'acció de gràcies queda relegada al futur, quan YHWH obri la salvació (Sl 140,13-14; 142,8), com és normal en les súplices del Salteri²⁴. En aquesta petita sèrie sàlmica, que com altres subgrups abans de formar part del llibre dels Salms havia menat una atzarosa vida independent, queda clar el corriment que s'ha esdevingut en la pietat d'Israel. S'ha passat de la súplica descarnada a l'acció de gràcies o a l'himne suplicant²⁵. És un exemple concret del que passa en el mateix Salteri²⁶.

Retrocedint en la lectura del Salteri, hom troba una sèrie de poemes literàriament força diferenciats²⁷: són els anomenats «salms graduals» (Sl 120-134). Sembla que redaccionalment, a més d'un pròleg sapiencial (Sl 119), s'han de llegir amb aquests, dos himnes «orfes» de títol (Sl 135.136), que canten YHWH com a creador i com a salvador, bo i recordant les meravelles de l'Èxode (Sl 135,8-12; 136,10-20, ambdós amb vocabulari semblant) i de la salvació actual dels merescuts «opressors» (Sl 135,14; 136,23-24)²⁸. Aquests dos poemes són l'expansió i el coronament normal del desig de **benedicció a YHWH** proposat en el Sl 134, que és pròpiament la conclusió dels «salms graduals».

Ambdues sèries la dels «salms graduals» i la «davídica» constitueix amb tota probabilitat la darrera part del Salteri, que estaria formada només pels Salms 119-145.

24. Per al vot d'acció de gràcies, del qual no es parlarà més en aquestes pàgines, vegeu GUNKEL, *Introducción* 259-261.

25. No és el lloc d'entrar en la discussió de la teoria popularitzada modernament per Cl. WESTERMANN, *Das Loben Gottes in den Psalmen*, dins *Lob und Klage in den Psalmen*, Göttingen 1977, p. 21, per exemple: «Mit diesem Tatbestand ist es deutlich, daß es unseren selbstständigen Begriff des Dankens im AT noch nicht gibt. Das Danken (...) es ist eine Weise des Lobens» (el subratllat és seu). Una visió de l'estat del debat, que té arrels antigues i rau en un problema de comprensió de les paraules hebrees, en BECKER, *Wege* 54-57. Ací, no distingint els dos gèneres, no es va contra la seva separació formal, potser discutible, sinó que es parteix més aviat de la situació redaccional dels poemes. Posant-los uns al costat dels altres, sembla com si els editors del Salteri, o de les col·leccions que l'integren, no els distingissin.

26. L'esdevenir d'aquesta col·lecció és el tema d'una tesi, defensada prop de l'Institut Bíblic de Roma.

27. En una visió molt sintètica les característiques estilístico-lexicals dels salms «graduals» les ha recollides G. RAVASI, *Il libro dei Salmi. Commento e Attualizzazione* (Lettura Pastorale della Bibbia 12 14 17), Bologna 1981-1984, III, pp. 503.506-507.

28. WILSON, *The Editing* 189-190, en canvi llegeix el Sl 136 com a formant «inclusió» amb el Sl 145. Formaria unitat amb els poemes «davídics» abans estudiats. La correlació de temes que cita, però, és poc convincent. Segons ell, els poemes que comencen amb un «Al-leluia» clouen els segments (Sl 104-106; 111-117 i 135), mentre que els que ho fan amb un *hòdà*, «Enaltiu» (Sl 118 i 136) els inicien. Es tracta d'un procediment de delimitació massa mecànic. Per altra banda, la relació entre els Sl 117-118, i 135-136 (i 137 amb els «graduals» anteriors) desaconsellen aquesta divisió. També L.T.W. RIEDEL, *Zur Redaktion des Psalters*, dins ZAW 19 (1899) 169-172, llegeix els Sl 136-150 junts, com a apèndix del Salteri.

* * *

En el «llibre quart» del Salteri (Sl 90-118),²⁹ la lloança encara hi és més present que en el conjunt acabat de veure. N'és fins i tot una de les característiques principals. Els dos darrers poemes són lloances: el Sl 118, amb una introducció i una conclusió semblant al Sl 136,1, és una acció de gràcies perquè la «pedra rebutjada, corona ara l'edifici» (v. 22) i pot viure en la lloança (vv. 26-27); el Sl 117 formalment no és altra cosa que un invitatori a la lloança (v. 1) i la seva motivació (v. 2). Per altra banda, el primer poema del grup conegut en la litúrgia jueva com a *Hallel* (egipci) (Sl 113-118) té molts punts de contacte amb els dos darrers. Es tracta obertament de tres lloances: ací amb el primer mot *hal'elū*, típic (Sl 113,1; 117,1), amb referències al Nom diví (Sl 113,1-3; 118,10-12.26) i a la seva lloança eterna (Sl 113,2; 117,2; 118,1-4.29), amb una salvació semblant, restauració d'un humiliat (Sl 113,7; 118,22) que comporta alegria (Sl 113,9; 118,24). Es tracta d'un altre exemple del procediment retòric d'«inclusió». Les accions de gràcies «inclouen» els altres poemes (Sl 114-116), subratllant d'aquesta manera clarament la seva pertinença a un conjunt de confessions laudatives. Són d'aquest gènere, doncs, fins Sl 114 o 115, que aparentment, fora de context, són neutres.

El *Hallel* va encara precedit de dos poemes alefàtics íntimament relacionats (Sl 111-112). En són com el pròleg. Ací interessa de manera especial el primer³⁰, que també apareix concatenat amb els Salms 117-118. El salmista, en primera persona, **enalteix** el Senyor (v. 1; Sl 118,1.29) a causa de les seves obres (*ma'asēh*: Sl 111,2.6.7; 118,17) eternes (Sl 111,8; 117,2); per això també és eterna la lloança del salmista (*ʿhillāh*: Sl 111,10).

A l'altre extrem del «llibre quart» hi ha els Salms 90-100. El nucli de la

29. La divisió proposada en aquestes pàgines no recolza en el text bíblic. Allí la doxologia es troba en el Sl 106,48. WILSON, *The Editing* 200-204, té raó a desqualificar el canvi del límit superior del «quart llibre» argumentant en un suposat cicle trianual de lectures de la *Torah*, que anirien acompanyades de les lliçons del Salteri com voldria encara actualment A. ARENS, *Die Psalmen im Gottesdienst des Alten Bundes. Eine Untersuchung zur Vorgeschichte des christlichen Psalmengesanges* (TrierTS 11); Trier²1968. Malgrat tot, sembla millor mantenir la cesura del llibre quart al cinquè entre els Sl 118.119 per coherència estructural del grup, que queda llavors amb tres seccions (90-100 + 101-110 + 111-118. Contra la divisió pels Sl 106.107 hi advoca sobretot el fet que trenca la seqüència dels Sl 105-107, tots amb començament en *hōdū* («Enaltiu»). Per altra banda, la suposada doxologia del Sl 106,48 podria ser secundària respecte a 1Cr 16,35-36. Pel que fa a la unitat redaccional dels Sl 117-118, vegeu la n. anterior.

30. Una paraula sobre el Sl 112 mostrarà millor el sentit de la secció (Sl 111-118) i l'estructura global del conjunt del Salteri. L'home a qui canta no sembla ésser un qualsevol, sinó *el rei*, com demostra S. K. SHERWOOD, *Psalm 112 — A Royal Wisdom Psalm*, dins *CBQ* 51 (1989) 50-64. Els Sl 111-112 s'estructuren, doncs, respectivament com a lloances a *Déu* i al *Rei*. La seqüència es troba invertida (*Rei* i *Déu*) en els Sl 144-145. La raó és clara. Mentre que els Sl 144-145 són un epíleg, els Sl 111-112 són un pròleg.

sèrie és constituït pel grup de poemes de YHWH-Rei (Sl 93-99)³¹. Precedint aquest grup hi ha els Salms 90-92, que formen el pròleg del «llibre»³². Ambdues subseccions (Sl 90-92.93-99 + 100) es coronen amb una acció de gràcies.

La conclusió del pròleg és el Salm 92, amb un vocabulari i part del gènere literari relacionat amb el Salms 90-91. Déu, Altíssim (Sl 91,1; 92,2), etern (Sl 90,2; 92,9)³³ i fidel (Sl 90,14; 92,3)³⁴, YHWH, ha acomplert la seva «obra» (Sl 92,5-6 apareix com a resposta de 90,17). Malgrat que sembli que els homes/dolents «floreixin» (Sl 90,6; 92,8) són destruïts (Sl 90,7; 92,8) tot just mirar-los (Sl 91,8; 92,12). Això és font d'alegria (Sl 90,14-15; 92,5)³⁵. Els Salms 90-92 estan, doncs, relacionats fins temàticament. La sèrie s'inicia per una súplica (Sl 90, sobretot vv. 13-17), i es conclou per una acció de gràcies (Sl 92), mentre el poema central (Sl 91), encara que amb forma difícil de classificar³⁶, conté en els vv. 14-16 un oracle. Súplica, oracle i acció de gràcies serien ací tres moments correlatius.

Per la seva banda, el grup de YHWH-Rei conclou pròpiament amb el Salm 100, també un himne. És tracta d'un poema semblant al Sl 117, encara que una mica més desenvolupat. La seva situació redaccional és anàloga a aquest. En ambdós casos l'invitatori és clarament universalista: es dirigeix a «tota la terra» (Sl 100,1) o a «tots els pobles» (Sl 117,1), a causa del seu etern amor fidel (Sl 100,5; 117,2). És el context de la reialesa de YHWH el que ressalta sobretot el contingut propi del Sl 100. Déu és creador i pastor del poble (v. 3), uns epítets que no estan lluny de la temàtica de la sèrie que conclou.

31. Tots, excepte el Sl 98, un *Mizmôr*, són poemes orfes. La característica formal més pròpia és l'expressió «YHWH és Rei» (Sl 93,1; 96,10; 97,1; 99,1) a més d'altres al·lusions directes a la reialesa divina (Sl 95,3; 98,6; 99,4). Amb aquests indicis semblaria que s'hauria d'excloure de la sèrie el Sl 94, però en el v. 2, com en el Sl 96,10.13; 98,9 hi apareix Déu com a «Jutge de la terra». El salm té, doncs, la mateixa tònica que els del seu context. L'estructura temàtica i de vocabulari (cf. ALETTI-TRUBLET, *Approche poétique* 87) confirma que el poema parla del judici de Déu a favor del poble, tema que està a prop dels salms de YHWH-Rei, on la reialesa de la divinitat és sobretot eficient. Malgrat les aparences, no es tracta essencialment d'un salm sapiencial, com voldria RAVASI, *Il libro dei Salmi* II 960-962, ni d'una amalgama de súplica col·lectiva i individual (GUNKEL, *Psalmen* 413-414, opinió en gran part compartida per KRAUS, *Psalmen* 653). Allò, doncs, que l'estructura intueix, queda confirmat per la lectura contextual.

32. A. F. KIRKPATRICK, *The Book of Psalms*, Cambridge 1916, p. 553, després d'assenyalar sis connexions de vocabulari entre els Sl 90-92, conclou «it is natural to consider them as a group».

33. La idea de l'eternitat de YHWH, sobretot en la forma del Sl 90,2, es reprèn en el Sl 93,2. Així es demostra que els Sl 90-92 són el pròleg: el Sl 93, que iniciaria el nou grup, se situa en el mateix lloc del Sl 90.

34. El mot *hesed* també es repeteix en el Sl 100,5.

35. El mot també es repeteix en el Sl 100,2.

36. GUNKEL, *Psalmen* 403, seguit per KRAUS, *Psalmen* 635, parlen d'un poema sapiencial (vv. 1-13) amb un oracle (vv. 14-16); RAVASI, *Il libro dei Salmi* II 905, després de presentar les diverses opinions de gèneres literaris, conclou: «Siamo davanti ad una *parenese sapienziale-sacerdotale* sul tema della *fiducia in Dio*, confermata da un *oraculo*.»

Els dos grups perifèrics estudiats (Sl 90-100; 111-118) són semblants: la lloança en dona de bon tros la tònica. Les tres petites sèries redaccionalment laudatòries (Sl 90-92.93-100.111-118) «inclouen» encara el nucli central del «quart llibre» del Salteri (Sl 101-110). L'organització macroestructural dels deu salms és «concèntrica». Al seu bell mig hi ha un conjunt de quatre poemes laudatius relacionats per vocabulari i per gènere literari (Sl 104-107)³⁷. Abans i després d'aquesta tetralogia hi hauria dos grups «davídics» (Sl 101-103.108-110)³⁸. A més dels poemes centrals, ací interes-sen els posats en tercera posició (Sl 103.108). En aquests, malgrat la dife-rència, s'invita a lloar Déu (Sl 103,1-2.20-22; 108,2-4 [= 57,8-10]) a causa de la grandesa del seu amor (Sl 103,11; 108,5), però mentre en el primer la salvació al poble, als fidels (Sl 103,11.13.17), sembla ja un fet realitzat, en el segon cas, a causa de l'oracle, també clarament col·lectiu (Sl 108,8-14 [= 60,8-14]), s'espera en el futur.

Ja en el nucli laudatiu de la secció, els poemes que estan a l'extrem (Sl 104.107) són força semblants als Salms 135-136. Els temes predomi-nants són la creació i la salvació de l'Èxode, però tot amb connexions amb el present de l'orant. El primer assumpte és clar en el Sl 104: hom lloa el Déu creador i li demana una intervenció judiciària en l'àmbit del mal (v. 35). El Sl 107 és a primera vista ambivalent. Aparentment la lloança a Déu és ret per haver salvat uns orants individuals (pelegrins?) d'uns mals concrets: extraviats en el desert (vv. 4-9), presos (vv. 10-16), malalts (vv. 17-22) i naufrags (vv. 23-32). El veritable sentit del poema en el seu estat actual, però, s'evidencia en els versets marginals. En els vv. 33-41 s'al·ludeix a la salvació de l'Èxode vist com un capgirament de la realitat, amb una expressió força semblant a la del Sl 113. Els redimits del salm en-cara es poden precisar més: són els «rescatats dels tirans» i «aplegats dels quatre vents» (vv. 2-3), això és, el poble de Judà postexílic³⁹. Els justos, en veure-ho, se n'han d'alegrar (v. 42), i l'alegria està en l'àmbit de la lloança (Sl 92,5; 100,2; 113,9; 118,24); mentre, a la inversa, els malvats (Sl 107,42; cf. 104,35) són reduïts al silenci.

37. DELITZSCH, *Psalmen* 663-664, en traça algunes connexions lexicals. A més d'aquelles, observeu els *Leitwörter* «eres, «terra» (Sl 104,5.9.13.14.29.32.35; 105,7.11.16.23.27.30.32.35.36.44; 106,17.22.24.27.38; 107,34.25) o *sāmah*, «alegrar-se» (Sl 104,31-34; 105,3.38; 106,5; 107,30.42). Delitzsch anomena els tres darrers «ein Trifolium»; en aquest cas, el Sl 104 seria la introducció.

38. El Sl 102 és l'únic que no és explícitament davídic, però la seva connexió amb el Sl 109, ja notada per KIRKPATRICK, *The Book* 652, ho mostra clarament. Es tracta de dues *ʿpilot* (Sl 102,1-2; 109,4.7) de *pobres* (Sl 102,1; 109,16.22), els dies dels quals són com *una ombra allargada* (Sl 102,12; 109,23).

39. En la monografia més completa del Sl 107, W. BEYERLIN, *Werden und Wesen des 107. Psalms* (BZAW 153), Berlin — New York 1979, pp. 1-6, s'hi exposa l'estat de la qüestió. En una lectura unitària del poema, que no pressuposa res sobre la possibilitat d'un procés redaccional molt complex, la interpretació donada és evident. Aquesta és opinió comuna de molts exegetes.

Finalment els poemes centrals (Sl 105-106) són clarament himnes. Ambdós comencen per un *hōdū laYHWH*, «Enaltiu al Senyor» (Sl 105,1; 106,1). El primer fa una recapitulació de la història d'Israel, però no amb una intencionalitat didàctica com el Sl 78, sinó clarament himnica⁴⁰. El segon no és una confessió dels pecats, en el sentit estricte del mot, malgrat el v. 6. L'inici ja esmentat és prou clar: es tracta d'un himne. La lloança a YHWH no sols apareix en el marc litúrgic del poema (vv. 1-5.47), sinó en el seu cos. És cert que el poble és infidel, però la salvació de Déu està per damunt d'aquesta infidelitat (vv. 7-8.21-23.43.45-46), i així la divinitat pot ser «reconeguda» (v. 8), creguda i cantada (v. 12). Finalment l'actitud benigne de Déu serveix com a penyora de salvació en el mal pas present, i salvació vol dir enaltiment i lloança (v. 47b).

* * *

En els primers «tres llibres» del Salteri (Sl 1-89) disminueix l'aspecte de la lloança tal com ha estat individuat fins ara. En efecte, les dues primeres col·leccions «davídiques» (Sl 2-32 i 34-41.51-72*, respectivament)⁴¹ i les dues col·leccions «levítiques» (Corè: Sl 42-49; Asaf: Sl 50.73-83) amb el seu apèndix (Sl 84-89) són formades per poemes on preval netament la súplica.

Els Salms 84-89 són levítics, excepte el Sl 86, que és davídic. Per altra banda les interrelacions que s'estableixen en el si de la sèrie són difícils de traçar⁴². Sigui quin en sigui l'origen, però, queda lexicalment clar que el Sl 89, un poema reial, té una funció recapituladora no sols de l'«apèndix», sinó del conjunt «davídico-levític» anterior (Sl 2-88). Per la temàtica del present estudi interessa sobretot d'aturar-se en l'himne introductor

40. DELITZSCH, *Psalmen* 649.

41. No és fàcil la divisió dels salms «davídics». Aquest tema demanaria un estudi per ell mateix. Sembla millor dividir la sèrie per la seva meitat (Sl 33), un poema «orfe», amb un paper redaccional clar. Així queden dos grups de 29 poemes (Sl 2-32 + 34-41.51-71). Els reials orfes Sl 2.72 queden fora del recompte. D'aquesta forma es pot explicar encara la repetició simètrica del Sl 14 = 53: ambdós ocupen el lloc onzè en la sèrie. Malgrat tot, no coincideixen exactament els Sl 31 i 71 amb llocs redaccionals i temàtics semblants, que són respectivament el penúltim i el darrer de la sèrie. La repetició del Sl 40,15-18 = 70 podria respondre a un segon moment de la redacció quan, amb la inclusió dels salms «levítics», la divisió s'estableix entre els Sl 41.42-43. Llavors aquests dos queden en posició també idèntica, en penúltim lloc, però en unes sèries notablement desiguals. Una raó ulterior que confirma la divisió proposada és la diferent estructura dels dos grups. Els Sl 3-32 estan dividits per quatre septenaris (Sl 3-[9-10] + 11-17 + 18 + 19-25 + 26-32) amb poemes que fan de monjoia, mentre que els Sl 34-41.51-71 tenen una estructura més feble, amb una presència més important de poemes orfes. En aquesta darrera els salms s'organitzen entorn del títol de «gènere literari»: Sl 38-41.51 (5 *Mizmôrîm*) + 52-55 (4 *Maskîlîm*) + 56-60 (5 *Miktamîm*) + 62-65.68 (4 *Mizmôrîm*).

42. DELITZSCH, *Psalmen* 563, relacionava a través de dues expressions lexicals el «davídic» Sl 86 amb el «levític» Sl 85. De fet, la situació és molt més complexa: el vocabulari és força semblant al llarg de tota la sèrie, malgrat les notables diferències de gènere literari, d'estil i fins de títol. Caldria un estudi aprofundit de com s'estructuren els diversos poemes, i de com i entorn de què han catalitzat.

(Sl 89,2-19*). Aquests versets laudatius condicionen el context de súplica (vv. 39-52) amb la promesa per teló de fons (vv. 20-38). L'himne no és, però, una peça independent, sinó que està en diàleg, almenys, amb els Sl 84-88. Així el salmista uneix la seva veu al cel personificat, que canta les gestes divines (Sl 89,1.6) en oposició al Sl 88,13, on, mort, no el podia lloar; l'exclamació de la primacia de YHWH (Sl 89,9) es refereix al Sl 86,8, en què la mateixa frase apareix en un context de súplica; l'esment de Rahab (Sl 89,11) recorda 87,4; la cort de la «justícia, judici,...» personifi-cades (Sl 89,15) es troben també en 85,11.14; finalment la benedicció del poble fidel (Sl 89,16) remet al Sl 84,6. En conclusió, l'himne del Sl 89 no és solament una lloança, sinó la lloança que conclou els poemes anteriors. Sembla talment que no sigui possible una conclusió d'un segment de salms sense una lloança.

Pel tema de la lloança entre els poemes «asafites» només s'ha d'esmentar el subgrup (?) constituït pels Sl 50 + 73.75-76.82-83 amb el tema del judici diví⁴³. En els dos poemes centrals (Sl 75-76), lloances o confessions, es proclama el **Nom** (Sl 75,2; 76,2), perquè Déu ha realitzat/realitzarà el discerniment de la terra (Sl 75,3; 76,9-10.13). La motivació de la lloança es pot primfilar una mica més: la destrucció dels descreguts (en plural) està en oposició a la salvació del Just (singular) (Sl 75,11). La personalitat d'aquests és donada pel seu context. El segon és Judà-Israel (Sl 76,2; també en 73,1 sense corregir; 83,5), mentre els primers no són tampoc simples individus, sinó algú que té «carros i cavalls» (Sl 76,7) —l'al·lusió a l'Egipte de l'Èxode, encarnació dels pobles enemics, és clara (cf. Ex 15,21; Dt 20,1)⁴⁴. La relació d'ambdós poemes queda confirmada a més per l'expressió, única en el subgrup, «Déu de Jacob» (Sl 75,10; 76,7), que ve a judicar (Sl 75,3; 76,10) tota la terra, bons i dolents (Sl 75,9; 76,10). El conflicte que refereix els poemes esmentats és col·lectiu, polític i militar (Sl 76,4), ho és també la lloança.

La destrucció de les armes dels enemics del Sl 76,4 orienta la recerca dels poemes corahites, car també en aquests es troba una expressió paral·lela. La mateixa acció divina ací «sobre tota la terra» apareix en el Sl 46,10. En aquest poema també el «Déu de Jacob» intervé de forma salvadora a la terra esvalotada (vv. 4.6-8). La diferència d'ambdós poemes

43. Aquests salms, ultra un vocabulari relativament homogeni, tenen un fil argumental evident. En el Sl 50 Déu decideix judicar davant el cel i la terra el poble; el càstig pot ésser irrevocable (v. 22). La resposta d'*Israel*, dels «nets de cor», apareix en el Sl 73,1; el poble ha estat a punt de claudicar, o potser fins i tot ho ha fet, veient la prosperitat dels injustos (= pobles pagans en el context col·lectiu del poema: vv. 10-14), però a la fi comprèn el signifi-cat de Déu (vv. 15-20), un judici que acabarà amb la desaparició dels dolents (vv. 19-20.27). Després dels Sl 75-76, una mena d'interludi laudatiu amb el tema del judici, cal llegir els Sl 82-83. En el primer, Déu comença el judici (Sl 82,1) als prínceps (v. 7) o als déus/àngels protectors de les nacions. En el Sl 83 es demana de Déu novament la intervenció forense definitiva sobre les nacions rebels.

44. Els adversaris també queden explicitats en el context: en el Sl 83,8-9 hi apareixen onze nacions diverses.

és, tanmateix, notable. En el Sl 76 Déu s'ha fet «reconèixer» per Judà-Israel (v. 2), mentre que en el darrer el «reconeixement» submís s'exigeix també als pobles pagans (Sl 46,11). De la mateixa manera que els Sl 75-76, dos *šīrīm* (= cants), formaven unitat estreta i donaven el caràcter laudatori de la subsecció, el Sl 46 és també l'inici d'una petita secció de «lloances». En efecte, la demanda de lloança del Sl 46,11 es reprèn en el Sl 47,2, en un poema que acaba amb un cant universal, dels pobles i del poble, a l'únic sobirà dels reis, anomenats ací «escuts» (v. 10). Per altra banda, la lloança d'Israel es perpetua en el Sl 48, en què, encara que duta a terme a Sió (vv. 2-3), s'expandeix a tota la terra (v. 11). Per altra banda, les conclusions dels dos poemes (Sl 48,15; 47,10b) són formalment anàlogues: és la motivació de la lloança acabada de realitzar. Déu hi és descrit com a sobirà eficient damunt el poble i tota la terra, respectivament. Aquesta perspectiva laudativa dóna de nou la tònica de la sèrie. El primer i el segon poema (Sl 42-43.44), dues súplices, individual i col·lectiva, i la conclusió (Sl 49), un salm sapiencial⁴⁵, s'han de llegir a partir de les lloances centrals del grup dels poemes corahites (Sl 46-48)⁴⁶.

Queden, per últim, els poemes «davídics». Segons diu el colofó de la sèrie, es tracta de *tēpillôt*, això és de «súplices» (Sl 72,20). Malgrat tot, el nom no ha d'enganyar. La lloança, encara que de forma inferior, hi és representada i dóna també d'alguna manera la seva tònica al conjunt global. Anant enrere en el seu procés editorial, s'ha d'observar en primer lloc el tema dels poemes «orfes». Classificats per gènere literari Sl 2.72 són reials. A excepció del Sl 71, tots els altres (Sl 33.66.67) són clarament lloances.

Al mig del grup «davídic» (Sl 2-72)⁴⁷ hi ha el Sl 33. La lloança a què són invitats els «justos i els rectes» (vv. 1-3) té per causa que el poble ha estat «elegit» (v. 12) per Déu, els plans del qual es mantenen (v. 11)⁴⁸. En la

45. Segons ALETTI—TRUBLET, *Approche poétique* 76, el poema en el seu estat actual s'estructura concèntricament en abc + refrany + a'b'c' + refrany. El centre temàtic és b' (v. 16), «però Déu rescatarà la meua vida del xeol...» En el context el *māšāl* (v. 5) no és però un ensenyament neutre. El salmista, a qui salvarà Déu, és l'atribolat (individu-col·lectivitat) de l'inici de la sèrie, i no el ric a qui tot va bé. Per la visió de les grans estructures temàtiques del Salteri, objecte del present estudi, és poc important la relació dels vv. 11-15.21 amb Qohelet, que correspondria en aquest cas a un estadi posterior del poema, com vol P. CASETTI, *Gibt es ein Leben vor dem Tod? Eine Auslegung von Ps 49* (OBO 44), Freiburg - Göttingen 1982, p. 285. De fet, hom té la impressió que els salms ja constituïts en grans col·leccions estan en una situació literària i textual encara força fluïda.

46. Amb una temàtica difícil d'integrar en el grup, hi ha el Sl 45. Està en aquesta posició per raons de macroestructura del Salteri, que ultrapassen al present estudi. A l'origen és un probable epitalami reial, però en l'estadi actual ha estat «rellegit» messiànicament. Aquesta és la tesi de R. TOURNAY, *Les affinités du Ps 45 avec le Cantique des Cantiques et leur interprétation messianique*, dins *Congress Volume 1962* (VTSup 9), Leiden 1963, pp. 168-212, i J. BECKER, *Israel deutet seine Psalmen. Urform und Neuinterpretation in den Psalmen* (SBS 18), Stuttgart 1966, pp. 80-90.

47. És clar que el Sl 1, orfe de títol, serveix de pròleg de tot el llibre: cf. REINDL, *Zur Redaktion* 338-341.

48. Els versets estan també a la meitat física i estructural del poema: M. GIRARD, *Les*

conclusió (v. 22), però, el salm va més enllà, la lloança es transforma en una súplica esperançada.

Formalment el Sl 71 és una súplica individual⁴⁹. La semblança de vocabulari i d'estructura amb el Sl 31 és innegable. Fins editorialment ambdós poemes estan en una situació simètrica. Tanquen, o quasi tanquen, la sèrie davídica de la qual formen part. Són mixtos: comencen per una súplica, a l'inici quasi igual (Sl 31,2-21; 71,1-21), i acaben amb una acció de gràcies (Sl 31,22-24; 71,22-24). En el primer cas continua en el poema següent (Sl 32), on el do rebut apareix com a perdó gratuït.

Deixant per un moment els poemes «orfes» de la segona sèrie «davídica», cal remarcar que el Sl 34, el pròleg, és una altra *ʿhillah*, un «himne» (v. 2), i no pròpiament un poema sapiencial, com semblaria a primera vista⁵⁰. És veritat que al bell mig del poema (v. 12) es parla d'«ensenyar el temor de Déu». El mestratge, però, no sols és experiencial (v. 5), sinó també confessant (vv. 2-4). El salmista es posa com a exemple de salvat que incita a la lloança.

La «segona col·lecció de salms davídics» (Sl 34-41.51-72*), tal com ha estat entesa en aquestes ratlles, comença i acaba, doncs, en la lloança (Sl 34.71). Segons el poema-pròleg (Sl 34), és un ensenyament del «temor» de Déu. Els bons, encara que a punt de morir, són salvats sempre. Tot i que la majoria de poemes són «súplices», i només inclouen l'acció de gràcies com a promesa futura en cas d'ésser escoltat, *editorialment* se subratlla l'aspecte hímic. El contingut del poema mitger entre les dues sèries davídiques (Sl 33) confirma la mateixa tònica.

Queden per veure encara dos poemes «orfes», els Salms 66-67. Estan «inclosos» entre dos *mizmôrîm* (= «salms») de lloança hímnica (Sl 65.68)⁵¹. Tots quatre (Sl 65-68), segons el títol hebreu són «càntics». En els dos primers el salmista (Sl 65,2) o els pobles (Sl 66,8) dediquen a Déu la seva *ʿhillah*, el seu «himne». Per altra banda, la salvació imprecisa, que la terra haurà de reconèixer (Sl 67,3), es concreta en el poema següent (Sl 68: Èxode / salvació postexílica amb coloració exòdica), també de notable tint hímic (vv. 20-21).

Falta per analitzar la «primera col·lecció de salms davídics» (Sl 3-32). Al

Psaumes. Analyse structurelle et interpretation (Recherches NS-2), Montréal — Paris 1984, pp. 260, 262-263. El darrer és semblant, per altra banda, al Sl 144,15, que té una posició redaccionalment important en la sèrie dels Sl 138-144, sobretot abans de la inclusió del Sl 145 com a epíleg.

49. GUNKEL, *Psalmen* 301; KRAUS, *Psalmen* 490.

50. GUNKEL, *Psalmen* 142-143, parla d'un salm amb dues parts, vv. 1-8, acció de gràcies, i vv. 9-22, poema sapiencial; en la *Introducció*, pp. 290, afirma ja que «la "confesión de fe" adquire forma de sabiduría»; per a KRAUS, *Psalmen* 267, l'acció de gràcies hímnica té elements sapiencials. Fins en el cas de tractar-se d'un poema mixt, però, subsisteix la qüestió de quin element és el que preval en la mescla dels gèneres.

51. Per a GUNKEL, *Psalmen* 272 i 283, són respectivament un himne i un himne escatològic. La mateixa opinió és la de KRAUS, *Psalmen* 449 i 469.

seu bell mig hi ha el Sl 18. És un salm reial i precisant més, davídic⁵². L'acció de gràcies també n'és, però, constitutiva. El fet de trobar-se amb poques variants en 2Sa 22 com a pregària conclusiva de la vida de David, ho subratlla. L'interès de l'editor antologista per aquests dos motius és, doncs, clar.

A la fi de la sèrie —ja ha estat notat— hi ha el Sl 31, prolongat amb l'acció de gràcies del Sl 32. Cal aturar-se encara amb els altres càntics del quart septenari (Sl 26-32). La semblança entre l'exhortació a la confiança del Sl 31,25 i 27,14 mostra que la subsecció és «concèntrica». Així es remarca el valor del Sl 29, un himne a YHWH-Rei (v. 10), que està al centre del grup. Encara, el Sl 30 és un gran cant d'acció de gràcies. Amb això queda palès que el final del quart septenari (Sl 29.30.31, en part, i 32), que són també la conclusió del primer grup davídic, subratlla la temàtica himnica i d'acció de gràcies.

A l'altre extrem de la «col·lecció», el primer septenari (Sl 3-[9-10])⁵³ es clou amb els Salms 9-10⁵⁴. Hom dona gràcies a Déu (Sl 9,2-3.12.15), que és rei del món des de Sió (Sl 9,12; 10,16). Rei significa jutge eficient (Sl 9,5.8-9.17.20) contra la maldat (9,18-21). A aquest salm, encara s'hi podria afegir el poema precedent (Sl 8): un altre himne, si bé amb forma poc convencional. Déu, a qui es lloa, té «glòria» (vv. 2.10), epítet clarament reial. El motiu de la lloança, però, és que un home (v. 5) —el rei David, entén el Sl 144,3— ha estat fet sobirà de tota la creació (v. 7) esdevingut monarca per gràcia divina, i fins fet poc inferior a Déu / als déus (?) mateix (v. 8). La reialesa humana, doncs, és el motiu de l'acció de gràcies que hom li adreça.

En la «primera col·lecció de David», als motius normals d'acció de gràcies per la salvació, el rescat de la mort (Sl 30-32), fins si aquestes s'han d'entendre col·lectivament, s'hi afegeix el tema de la reialesa de YHWH (Sl 9-10.29) i del rei (Sl 18.8 [?]).

3. CONCLUSIÓ

En aquestes breus pàgines s'ha llegit tot el Salteri a partir d'un tema. No és aquesta la novetat del present treball. Les «teologies bíbliques» parteixen també d'aquest pressupòsit. La diferència entre ambdues aproximacions és, però, notable. Ací s'ha intentat de no projectar-hi quelcom imposat des de fora⁵⁵. Més aviat al revés, s'ha iniciat el camí en un aspecte que,

52. J.-L. VESCO, *Le Psaume 18, lecture davidique*, dins *RB* 94 (1987) 5-62, veu el Sl 18 com una lectura de la història de David, segons ja diu el títol «històric» del poema (v. 1).

53. Un interessant intent de lectura unitària d'aquests poemes i dels dos que els precedeixen és el de J. P. BRENNAN, *Psalms 1-8: Some Hidden Harmonies*, dins *BTB* 10 (1980) 25-29.

54. Des del punt de vista formal és un poema molt mesclat, acció de gràcies, himne escatològic, súplica: GUNKEL, *Psalmen* 32-33.

55. Com a exemple es pot veure l'índex i la composició de H.-J. KRAUS, *Teologia de los*

com s'ha demostrat, és *editorialment* rellevant. La **lloança**, en el sentit més ampli d'acció de gràcies i d'himne, és important en el Salteri. Es retroba en tots els racons del llibre i en quasi tots els seus estadis. És una de les línies mestres i un tema cabdal en la seva redacció actual.

Si el colofó dels poemes «davídics» (Sl 72,20) els feia «súplices», la conclusió del Salteri actual (Sl 146-150) o la de l'estadi immediatament anterior (Sl 145) en fa «lloances». Les mateixes sèries «davídiques», però, no són alienes a la lloança. La primera té una àmplia conclusió laudativa (Sl 29-32). En la segona, hi apareix un tema similars tant al començament (Sl 34) com al final (Sl 71,22-24) i sobretot en la darrera de les subseccions que la integren (Sl 65-68). D'igual manera sembla que cal interpretar els salms «levítics»: «corahites» i «asafites». Totes dues sèries no es poden llegir independentment de l'aportació dels Salms 46-48.75-76, respectivament. Aquests salms de **lloança** condicionen la resta de les seccions que les integren. El mateix passa amb els «salmes graduals». El darrer poema (Sl 134) i els dos salms que el desenvolupen (Sl 135-136) són clarament laudatius. La col·lecció en què apareix més la **lloança** és, però, el «quart llibre», tal com ha estat delimitat en aquestes pàgines (Sl 90-118). En cada una de les quatre subseccions que la formen, la lloança hi té un paper rellevant.

El tema de la lloança va creixent amb el pas del temps. Els poemes «orfes», monjoies editorials, són en gran part laudatius. S'han integrat al Salteri en un estadi avançat de la seva composició. L'evolució vers la lloança és un procés normal en la religió bíblica dels segles IV i III aC. La comparació del llibre de les Cròniques amb l'historiògraf deuteronomista n'és l'exemple més palès. No és que amb els segles les dificultats minuessin. Segurament fou al revés. Amb el temps, però, del centrament en els endèmics problemes personals o col·lectius es passa a l'agraïda lloança a Déu. És una nova mentalitat la que s'ha creat. La reflexió de l'actuar diví passat esdevé penyora, quasi sagrament, del seu nou actuar futur. D'ací neix la lloança suplicant.

Hi ha encara una segona conclusió, metodològica aquesta. A partir d'un aspecte temàtic inherent al Salteri, s'ha llegit amb una perspectiva teològica unitària, si bé selectivament i superficialment, el llibre, aparentment desordenat. No es tracta d'un exercici purament escolàstic. El Salteri és *un* llibre. No un mer conjunt heterogeni de poemes. Els salms tenen context. En cada poema cal llegir-hi tot el Salteri. Una lectura total no sols és possible i mostra el sentit global de l'obra, aspecte ja prou important en ell mateix, sinó que fins i tot és imprescindible per a conèixer el significat de cada un dels salms. És cert que el sentit dels poemes ve donat per les relacions dels seus diversos elements, però també és veritat que aquests en l'estat actual de la tradició formen sèries a diversos nivells, fins a la confi-

Salmos (Biblioteca de Estudios Bíblicos 52), Salamanca 1985. S'hi van desgranar temes importants com Déu, el poble, el culte, el rei, els enemics i l'home, però al marge de l'estructura mateixa del Salteri. Els diferents poemes no tenen relleu, tots poden tractar de tot.

guració definitiva del Salteri. Cal, doncs, una lectura contextual del Salteri sencer i de les col·leccions que l'integren, i encara, en quant és possible, de la gènesi d'aquests grups.

Ramon RIBERA-MARINÉ
Monestir de Montserrat
E-08699 MONTSERRAT

APÈNDIX: ESQUEMA DE L'ESTRUCTURA DEL SALTERI A PARTIR DE LA TEMÀTICA DE LA LLOANÇA

1. Els tres primers «llibres»

a) Salmes «Davidics»

1 Pròleg general del Salteri

2 Reial inicial

3-7	Salmes diversos	}	Primer septenari
8	Himne pel rei		
9-10	Himne a YHWH-Rei		

11-17 Segon septenari

18 Acció de gràcies reial mitgera

19-25 Tercer septenari

26	Súplica	}	Septenari conclusiu
27	Confiança-súplica		
28	Súplica		
29	Himne YHWH-Rei		
30	Acció de gràcies		
31	Súplica-acció de gràcies		
32	Acció de gràcies		

Primera col·lecció de David

33 Lloança mitgera

34	Himne inicial	}	Introducció
35-37	Altres salms		
38-41.(...)	51 <i>Mizmôrîm</i>		
52-55	<i>Mîškamîm</i>		
56-60	<i>Miktamîm</i>		

61	Pregària reial	}	<i>Mizmôrîm</i>
62-64	Salmes varis		
65	Himne		
66-67	Desenvolupaments		
68	Himne		
69-70	Súplices finals	}	Apèndix
71	Súplica-acció de gràcies		

Segona col·lecció de David

72 Reial final

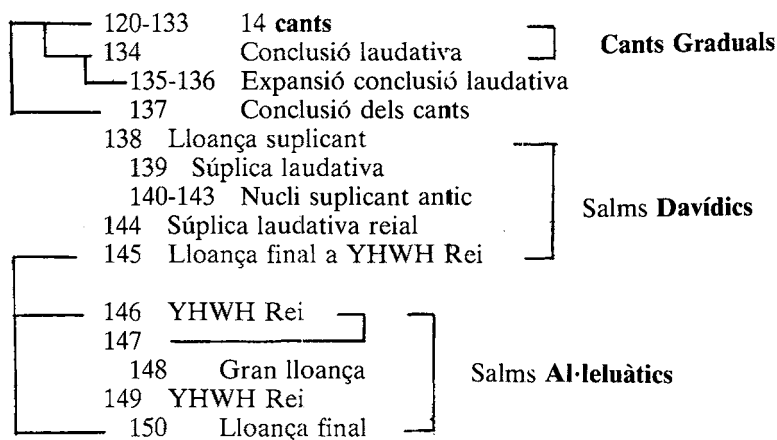
b) *Salms «Levítics»*

(45)	[42-43]-44	Súplices individual/col·lectiva	}	Salms Corè
		Salm reial)		
	46-48	Lloances centrals		
	49	Salm sapiencial: Déu salva el just	}	Salms Asaf
	50	Judici diví		
...	73	»		
	74	Súplica poble		
	75-76	»		
	77-81	»		
	82-83	»	}	Apèndix «levític»
	84-88	Himne i súplica reial final.		
	89			

2. *Els dos darrers «Llibres»*

	90	Súplica	}	Pròleg del llibre IV
	91	Oracle (?)		
	92	Acció de gràcies	}	Salms de YHWH-Rei
	93	Introducció		
	94-99	Cos		
	100	Conclusió		
	101	Reial	}	Sèrie Davidica
	102	Súplica		
	103	Himne		
	104	Al Creador	}	Nucli Hímic
	105	YHWH és bo		
	106	malgrat la infidelitat		
	107	Al Salvador		
	108	Himne	}	Sèrie Davidica
	109	Súplica		
	110	Reial		
	111	Lloança a Déu	}	Pròleg Al·leluiaic
	112	Lloança al Rei		
	113	Lloança	}	Hal·lel
	114-116	Confessions laudatives		
	117	Invitatori		
	118	Lloança final		

119 Pròleg sapiencial del Llibre V

Summary

Suggestions of a redactional study for the Psalter together with the current methods of the Formcriticism and the rhetorical approach to the individual poems. The influence of writers is felt in the consonant corrections and the rereadings but above all in the poems placed in a key position. Besides the wisdom and the royal themes that are not treated in the article, there is the praise (thanksgiving or hymn); it is not casual the Psalter is named *seper t'hilfim*. The method offers a whole theological reading of the book showing the diachronical evolution of a theme.